

Filip A. Jakubowski

Recenzja: James Barr. 2012. *A Line in the Sand. Britain, France and the Struggle that Shaped the Middle East*. London: Simon and Schuster, 350 stron.

Tytułowa „linia na piasku”, a więc tajne porozumienie brytyjsko-francuskie, znane jako układ Sykes-Picot, zostało podpisane niemal równo sto lat temu (1916). Jak powszechnie wiadomo, wyznaczono wówczas strefy wpływów dwóch europejskich mocarstw, które przetrwały do końca drugiej wojny światowej. Choć po 1945 roku powstały na terenie objętym umową niepodległe państwa arabskie oraz Izrael, to linia zakreślona przez dwóch dyplomatów¹ wyznaczyła trwałe granice w regionie. Dopiero współcześnie barbarzyńcy spod sztandarów „Państwa Islamskiego” rozpoczęli rewizję ustaleń porozumienia. Do tego stopnia, że libański polityk Walid Jumblatt uznał go za martwy (Fisk 2014). Jednocześnie z przerażeniem patrzył na to, co może się pojawić na jego miejscu w Syrii czy Iraku (Hashem 2014).

Stopniowo odtajniane archiwa brytyjskie i francuskie pozwalają badaczom zaglądać coraz śmielej za kulisy wydarzeń pierwszej połowy XX wieku, które ukształtowały współczesny Bliski Wschód. Z tej furtki skorzystał także James Barr w książce *A Line in the*

¹ Z uwzględnieniem późniejszej korekty i przesunięciem Mosulu do strefy brytyjskiej.

Sand. Britain, France and the Struggle that Shaped the Middle East. Podtytuł sugeruje dość trafnie, wzdłuż jakiej osi postanowił poruszać się autor książki – w obrębie rywalizacji francusko-brytyjskiej na Bliskim Wschodzie w latach 1915-1949.

Barr podzielił ten okres na cztery ważne dla regionu etapy: 1915-1919 (od początków negocjacji warunków paktu Sykes-Picot do początku okresu mandatowego), 1920-1939 (okres mandatowy), 1940-1945 (walka brytyjska z rządem Vichy) oraz 1945-1949 (do wycofania się Wielkiej Brytanii z regionu). Autor twierdzi, że blisko 35 lat od początków negocjacji francusko-brytyjskich aż do powstania Izraela można interpretować jako walkę między mocarstwami o dominację na Bliskim Wschodzie. Walkę, którą oba kraje przegrały, gdyż ostatecznie wycofały się z regionu. Pozostawiły po sobie chaos i zarzewie przyszłych konfliktów.

Zdaniem Barra, podpisany niejako z musu układ (obie strony potrzebowały się nawzajem na froncie zachodnim I wojny światowej) skutkowało zwiększeniem rywalizacji francusko-brytyjskiej na Bliskim Wschodzie. W jej ramach autochtoniczni mieszkańcy regionu traktowani byli przedmiotowo przez oba mocarstwa, a wykorzystanie syjonizmu w walce politycznej doprowadziło wkrótce do eskalacji napięć żydowsko-arabskich.

Autor błyskotliwie śledzi intrygi dyplomatyczne między mocarstwami, osobiste animozje oraz rywalizację między urzędnikami francuskimi i brytyjskimi w centrali, jak również na Bliskim Wschodzie. Wytyka brytyjskiej polityce okresu międzywojennego podjudzanie powstań antyfrancuskich, z kolei Francuzom po II wojnie wspieranie żydowskich organizacji terrorystycznych (jak Banda Sterna) walczących z Wielką Brytanią w Palestynie.

Za ogromny atut publikacji należy uznać szerokie spektrum źródeł wykorzystanych przy pisaniu pracy. Autor wyśmienicie opiera się na archiwaliach wytworzonych na Bliskim Wschodzie (angielsko- i francuskojęzycznych), jak również na dokumentach powstałych w Londynie. Korzysta z licznych źródeł epistolarnych (w ogromnej większości niepublikowanych) oraz prasowych.

Jedynym mankamentem, na który warto zwrócić uwagę, jest duża przewaga źródeł angielskich. Sprawia to wrażenie przyjęcia przez autora bardzo brytyjskiego punktu widzenia, z pominięciem w wielu przypadkach strony francuskiej. Barr nie podjął się także głębszej analizy arabskich źródeł, choć stara się wskazać arabski punkt widzenia.

Podsumowując, książka ma spore walory erudycyjne i poznawcze. Oprócz korzystania z bogatej literatury przedmiotu, James Barr umiejętnie prowadzi narrację opartą na wielu tekstach źródłowych.

Publikacja została także zauważona na Bliskim Wschodzie, skoro Walid Jumblatt podarował ją liderowi Hezbollahu, Hasanowi Nasrallahowi². Warto pomyśleć o polskim przekładzie książki, która choć napisana jest w sposób przystępny, ma także dużą wartość naukową. Może ona stanowić dobry przewodnik po wydarzeniach kształtujących dzisiejszy Bliski Wschód. Uzupełniłaby niedawno wydaną w Polsce biografię Thomasa Edwarda Lawrence'a (Anderson 2014), znanego popularnie jako Lawrence z Arabii.

Bibliografia

- Anderson, Scott. 2014. *Lawrence z Arabii*. Warszawa: Wydawnictwo Magnum.
- Fisk, Robert. 2006. *The Great War for Civilisation. The Conquest of the Middle East*. London: Harper Perennial.
- Zdanowski, Jerzy. 2010. *Historia Bliskiego Wschodu w XX wieku*. Wrocław: Ossolineum.

Źródła internetowe

- [bez autora]. 2014. Jumblatt Presents Nasrallah with Sykes-Picot Book, *The Daily Star Lebanon*, <http://www.dailystar.com.lb/News/Lebanon-News/2014/Jul-29/265418-jumblatt-presents-nasrallah-with-sykes-picot-book.ashx>, dostęp: 01.04.2015.
- Fisk, Robert. 2014. The Old Partition of the Middle East is Dead. I Dread to Think What Will Follow, *The Independent*, <http://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/robert-fisk-the-old-partition-of-the-middle-east-is-dead-i-dread-to-think-what-will-follow-9536467.html>, dostęp: 10.02.2015.
- Hashem, Ali. 2014. Jumblatt: No Solution in Syria with Assad in Power, *Al-Monitor*, <http://www.al-monitor.com/pulse/originals/2014/12/lebanon-walid-jumblatt-druze-syria-al-nusra.html#>, dostęp: 05.03.2015.

² Por.: artykuł *Jumblatt Presents Nasrallah with Sykes-Picot Book*, <http://www.dailystar.com.lb/News/Lebanon-News/2014/Jul-29/265418-jumblatt-presents-nasrallah-with-sykes-picot-book.ashx>.